

Les valoracions tòpiques que la societat fa del gènere

Mª Jesús Comellas Carbó

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Pedagogia Aplicada
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

A l'article es planteja el paper de l'escola en una societat canviant tenint en compte que la seva funció va més enllà de la retransmissió de coneixements i que ens podem trobar amb dades i situacions on els valors imperants són inadequats. Segons l'autora, a partir de la reforma educativa pren importància l'àmbit de les actituds i del que comporten, tot destacant les diferències entre persones a causa dels estereotips vinculats al gènere. El text se centra en el context escolar i analitza tres tipus de situacions on es reflecteixen les diferències existents en l'entorn social sobre els estereotips i les actituds atribuïts implícitament al gènere, i s'arriba a la conclusió que la coeducació ha de promoure que els alumnes puguin desenvolupar-se de forma plena i lliures dels models estereotipats.

Paraules clau: actituds, estereotips, gènere, sistema educatiu, coeducació.

Resumen

En el artículo se plantea el papel de la escuela en una sociedad cambiante teniendo en cuenta que su función va más allá de la retransmisión de conocimientos y que nos podemos encontrar con datos y situaciones donde los valores dominantes son inadecuados. Según la autora, a partir de la reforma educativa coge importancia el ámbito de las actitudes y de lo que comportan, destacando las diferencias entre personas a causa de los estereotipos vinculados al género. El texto se centra en el contexto escolar y analiza tres tipos de situaciones donde están reflejadas las diferencias existentes en el entorno social sobre los estereotipos y las actitudes atribuidos implícitamente al género, y se llega a la conclusión de que la coeducación ha de promover que los alumnos puedan desarrollarse totalmente y libres de modelos estereotipados.

Palabras clave: actitudes, estereotipos, género, sistema educativo, coeducación.

Abstract

The author's aim is to think over the role of the school in a changing society, taking into account that nowadays this role is not limited to the transmission of knowledge and that we can find some data and situations where the ruling values are not the correct ones, considering some educational purposes. As the author remarks, with the new Spanish educational system the attitude's issue and all what is involved in it —particularly the differences

among persons because of the gender's stereotypes— becomes more important. The text focuses on the schools context and analyses three kind of situations that reflect that differences of the social environment, which are related to those attributed-gender stereotypes and attitudes. Thus, the author concludes that coeducation must make easier the student's development according to a model free of stereotypes.

Key words: attitudes, stereotypes, gender, educational system, coeducation.

Sumari

1. Introducció	3. Conclusions i/o plantejament
2. Anàlisi d'unes situacions	Bibliografia

1. Introducció

El paper de l'escola, ha estat, en totes les èpoques, analitzat i més o menys qüestionat segons les diferents perspectives o teories de les quals es partia. Així, en l'actualitat, en base al marc referencial de la reforma del sistema educatiu sembla que hi ha un percentatge cada vegada més significatiu de professionals que valoren l'escola com una institució que va més enllà de la retransmissió de coneixements i que són conscients que cal valorar les actituds, els procediments i la globalitat de l'alumne/a per tal d'afavorir el seu desenvolupament i que puguin adquirir un nivell de competències més alt. Ara bé, malgrat aquest canvi progressiu per part dels professionals, ens trobem amb situacions i dades que demostren que hi ha poca intervenció en aquest sentit, que és poc sistemàtica i que, en massa moments, es continua fent valoracions estàtiques, rígides i es retransmeten uns patrons inadequats. Hi ha, encara, molta preocupació per no «baixar els nivells d'aprenentatge», fet lloable, ja que no pot ser que els/les nostres alumnes en sortir, ara, als setze anys no hagin assimilat una bona part de la nostra cultura. Hi ha, per contra, poca preocupació per garantir que les alumnes i els alumnes arribin a tenir una formació, com a persones, basada en la solidaritat, els drets inherents a la persona, que tinguin un equilibri de la seva personalitat, que tinguin un desenvolupament equilibrat de la seva autoestima i, en base al propi respecte i al dels altres, puguin assolir unes pautes de comportament basades en l'equilibri personal, en la valoració de l'altre/a pel que és i per com és amb els trets diferencials i les potencialitats que poden desenvolupar-se, fugint d'estereotips socials, culturals, polítics o ideològics.

Si ens planifiquéssim adequadament els projectes curriculars, veuríem que tenim tretze anys, en què dura l'ensenyança obligatòria, per fer-los arribar, de forma significativa i clara, els continguts culturals que han d'haver **assimilat**, de tal forma que els puguin utilitzar i que no siguin, sols, un vernís que recobreix la ment de l'alumne i que, amb poc temps, podran no servir-li per a res. S'insisteix, des de la nova reforma, en la necessitat de fer adquirir unes **estratègies i ganes de pensar**, eines que faran més actius els nostres alumnes en aquest procés de maduració i aprenentatge, i, per tant, seran més conscients del que

fan, per què ho fan i, per tant, seran agents de la seva formació com a individus capaços de canviar la societat, de ser més solidaris i, per tant, podran esdevenir més competents, conscients i madurs. Com a educadors no podem fallar en aquest repte (Maschino, 1995).

Ara bé, aquests altres elements que ens preocupen, com dèiem: les actituds que tenen vers la realitat que els envolta, aquells missatges i valors que explícitament o implícitament els fem arribar —ja sigui inconscientment, perquè ho diuen els llibres (molt carregats de factors discriminatoris) (AA.DD., 1996) o perquè no se'ns ha plantejat la necessitat explícita de revisar-los—, els seus comportaments vers els companys i companyes, **les diferències que hi ha, en l'entorn, sobre la valoració d'unes actituds i d'uns estereotips que s'atribueixen implícitament al gènere o bé les expectatives que tenen dels seus propis rols i dels de l'altre gènere...** per buscar algunes concrecions, són elements que no estan presents ni en l'acció tutorial, ni en la dinàmica de les classes, ni, en molts casos, en el procés formador i avaluatiu de la majoria de les escoles.

En aquest sentit creiem que, des del marc d'aquest nou sistema educatiu, caldria donar-los la rellevància que han de tenir si volem que el procés maduratiu de la nostra població infantojuvenil segueixi els paràmetres adequats que l'han de portar a una societat més equilibrada, més justa i més racional, fugint de paternalismes, de «concessions» o de renúncies i buscant com a fonament la raó, la justícia i els drets humans.

2. Anàlisi d'unes situacions

Aquestes afirmacions, aquesta valoració del comportament de molts docents, famílies i alumnes, no són gratuïtes ni es basen en tòpics o anàlisis parcials des de sectors de la societat que poden pregonar unes ideologies concretes, sinó que es basen en l'anàlisi de moltes i diverses realitats socials que, en base a diferents variables, arriben a la mateixa situació:

- Percentatge de dones dins dels càrrecs polítics, socials...
- Percentatge d'homes en el món de l'educació primària i infantil.
- Percentatge de dones en el món de les finances.
- Possibles perfils d'interessos professionals en nois i noies.
- Percentatge d'anorèxia en nois i noies...

La nostra afirmació, doncs, es veu reflectida en nombroses situacions socials si bé, en aquests moments, volem centrar-nos en el context escolar, en situacions que, en no estar justificades per altres variables precises o individuals, ens porten a pensar que l'escola no ha aclarit, encara, la necessitat de fer aquest treball conscient, precís i seriós en aquest camp: **fomentar actituds i valors**, que abans esmentàvem, dins del camp de l'anàlisi social tot estimulant el sentit crític, l'anàlisi i una presa de consciència davant d'aquests tòpics, amb una metodologia participativa que porti les alumnes i els alumnes a construir una societat més solidària, objectiva i justa.

Plantegem tres tipus de situacions que fonamenten la nostra anàlisi:

1. Un estudi amb una mostra de 1.521 alumnes de 8è d'EGB de la ciutat de Barcelona.
2. Una recollida de dades d'una mostra de 35 alumnes de 3r d'ESO.
3. El comportament d'un grup de 100 alumnes de 1r, 2n i 3r d'ESO en situació no acadèmica (excursió al camp).

1. Un estudi amb una mostra de 1.521 alumnes de 8è d'EGB de la ciutat de Barcelona

La mostra d'aquest estudi va ser escollida a l'atzar per conglomerats, la unitat era l'aula, per tal d'evitar un nivell de dispersió que comprometés l'estudi, en haver-hi escoles amb diverses aules del mateix nivell. Varen sortir, doncs, escoles de tots els barris de Barcelona i escoles de tot tipus: públiques, privades concertades religioses o no, mixtes i d'únicament nois o noies.

Amb aquesta mostra es varen recollir dades de diferents tipus per tal de disposar d'informació sobre la població d'aquesta edat i fer-ne l'anàlisi. Els camps de dades que interessaven en aquests moments són: l'**autoestima** i el **rendiment acadèmic**.

Una de les hipòtesis que es van formular i que es relacionaria amb aquestes dades era:

A millor rendiment acadèmic l'autoestima seria més alta i, a l'inrevés, a pitjor rendiment l'autoestima baixaria.

La nostra sorpresa va ser que no es complia la hipòtesi i que la diferència d'autoestima no estava vinculada amb el rendiment escolar sinó amb el gènere. Per tant, en base a les dades es podia afirmar que:

No hi havia relació entre l'autoestima i el possible fracàs escolar (repetició d'un o dos cursos) sinó amb el gènere, ja que les noies mostraven una autoestima més baixa que els nois, malgrat que fracassaven menys. (Vegeu la taula adjunta):

Mostra de la recerca. Total població: 1.521 nois/noies.

	Població general	Repetidors	No repetidors
Nois	45%	31%	69%
Noies	55%	21%	79%

Veiem, doncs, que **hi ha un percentatge més alt en les repeticions de curs en els nois que en les noies**

Davant d'aquesta situació, es van analitzar els nivells d'autoestima d'uns i d'altres, i els resultats foren:

Nivell d'autoestima. Població general. Total de la mostra 1.521.

Nois	Noies	Interpretació
$X = 21,27$	$X = 20,73$	$P = 0,012$
Diferència estadísticament significativa: els nois tenen més autoestima.		
No repetidors	Repetidors	Interpretació
$X = 21,33$	$X = 19,94$	$P < 0,005$
Diferència altament significativa: els repetidors tenen menys autoestima.		
No repetidors	Nois (69%)	Noies (79%)
	$X = 21,58$	$X = -21,14$
Repetidors	Nois (31%)	Noies (21%)
	$X = 20,54$	$X = -19,23$
Interpretació		
Les noies en tots dos casos tenen l' autoestima més baixa que els nois, malgrat que fracassaven menys.		

L'anàlisi d'aquesta situació posa de manifest que el comportament dels dos gèneres és molt diferent i, en el cas de les noies, objectivament il·lògic. Podem deduir alguns pressupòsits sobre aquesta situació:

- La valoració i/o permissivitat en els baixos rendiments és més alta en els nois que en les noies, ja que es considera que aquestes són capaces de ser més serioses, complidores, estudioses, ordenades..., qualitats que no són valorades positivament ni per elles ni pels que les envolten, sino més aviat com una exigència lògica.
- En base a aquesta visió estereotipada, el possible èxit escolar s'interpreta en clau d'obligació i, per tant, no influeix en la seva pròpia valoració, ja que «és el que s'espera d'elles».
- Sembla que la valoració que el nois, en aquesta edat, són tabalots, desordenats, barroers, inconstants... valida les possibles conseqüències d'aquests estereotips, per la qual cosa un fracàs escolar es veurà no com un problema personal sinó gairebé com una situació lògica, i per tant no els condiciona la seva imatge ni els que els envolten ho valoren dramàticament, sinó quasi com a inevitable.
- El fet que les famílies veuen inqüestionable que els nois han d'assolir un nivell de formació superior porta a donar-los més possibilitats de repetir

que a les noies, ja que el fracàs que poden tenir tendeix a interpretar-se no com a falta de possibilitats, sinó per motius de desordre, manca d'interès... , per tant, cal ser comprensius i donar-los temps per canviar.

- Les noies, en aquests moments, tenen possibilitats d'estudiar, però un baix rendiment, a diferència dels nois, s'interpreta com a poques possibilitats o, en el cas que estiguin demostrades, hi ha una tendència a donar menys possibilitats de repetició perquè es valora que «una noia no necessita una qualificació professional tan alta com els nois» i, per tant, pot derivar la seva formació cap a professions «femenines»: moda, estètica, educació... de menys exigència i menys temps de formació.

Podriem, doncs, concloure que: el noi és «normal» que fracassi durant l'adolescència, per tant, no perdre l'autoestima, i la noia és normal que tregui bons resultats o que triï una professió fàcil. En cas d'èxit, doncs, no cal que se'n senti orgullosa.

2. Una recollida de dades d'una mostra de 35 alumnes de 3r d'ESO

Des del marc de la tutoria, en un centre de les rodalies de Barcelona s'ha plantejat un programa de dinàmica de grup i intervenció en unes actituds poc solidàries, especialment dels nois vers les noies i d'alguns grupuscles d'elles entre elles.

Després de fer unes sessions de diàleg i presentació i anàlisi de la situació on cada persona podia parlar de com se sentia, del que passava, de com ho veia, primerament per escrit i posteriorment dialogant, es va fer una proposta als alumnes en què se'ls demanava: «Digues quatre qualitats que tens». Els tipus de resposta que es varen donar foren de l'ordre:

- Respostes masculines: llest, hàbil.
- Respostes femenines: grassa, matussera, lletja, ordenada, callada.

Per tant, veiem que l'aspecte de submissió, ordre i valoració física de la noia és un element present des d'unes edats molt primerenques a causa, en part, de la possible incidència del factor social vers la figura corporal femenina, la qual hi és tan present que es barreja, per contraposició, davant la demanda de qualitat.

Obviament hi ha una incidència, tant o més forta que la social, des del marc educatiu familiar i escolar. Aquestes dues institucions no poden dimitir de la seva tasca educativa i transmissora de valors pel fet que hi ha una gran influència dels mitjans de comunicació, ja que d'altra manera deixaríem en mans dels publicistes i agents econòmics l'adquisició d'uns models que han de ser fonamentats en uns principis i valors que no són producte de venda. Per tant, cal que al llarg de l'escolaritat i d'una manera especial al llarg de l'educació secundària obligatòria, que és quan l'adolescent va elaborant la seva pròpia escala de valors, la intervenció, l'anàlisi i els models que tenen present

l'aspecte físic, la personalitat, els valors, els comportaments, la solidaritat i la possible convivència basada en el mutu respecte al marge de les influències culturals actuals i ancestrals.

3. El comportament d'un grup de 100 alumnes de 1r, 2n i 3r d'ESO en situació no acadèmica (excursió al camp)

Des del marc de la tutoria, en el mateix centre d'on s'han tret les dades anteriors, un dels objectius que s'ha proposat, en el marc de l'educació de la solidaritat i la convivència, és la interrelació dels alumnes en activitats lúdiques i de convivència, alhora que la implicació, en molts moments, dels adults, que intervenen en aquest grup com a dinamitzadors i cohesionadors dels diferents grupets que dificulten tant la dinàmica com l'aprenentatge, la possible tria de crèdits i la possibilitat que els grups de treball siguin cooperatius i positius.

En aquesta situació, d'acord amb els alumnes, s'ha fet una sortida i s'han organitzat jocs. Els grups de joc eren heterogenis i les activitats, organitzades inicialment pels educadors i posteriorment per ells mateixos: unes amb la participació aleatòria dels adults i, finalment, unes altres sense ells.

Els resultats van ser altament positius en els tres grups, el de segon va ser el que va respondre de forma menys participativa. D'aquesta sortida se'n varen treure les conclusions següents:

- Hi va haver astorament, per part de les nenes, pel fet que una professora jugués.
- Davant la participació d'aquesta professora, moltes nenes que ja havien decidit no jugar es van incorporar al grup.
- Els nois varen comentar que com era que les noies jugaven al futbol si elles sempre xerraven.
- Quan la professora queia, en córrer, s'embrutava els pantalons i tant nois com noies l'avisaven que anava bruta. La seva resposta: «Estem jugant, no?» els deixava força astorats.
- Quan hi havia canvi de jocs i de tutors, tots demanaven la presència dels professors que hi estaven més implicats.
- L'estona que varen tenir lliure va ser més positiva que no ho havia estat en altres ocasions.
- Al final de la sortida varen demanar de repetir-ho i d'organitzar activitats els dies que anessin de colònies, ja que s'ho havien passat molt bé.

3. Conclusions i/o plantejament

No creiem que davant d'aquestes dades es puguin extreure gaires conclusions, però sí que és important constatar que hi ha una situació que no és adequada i que cal plantejar-se seriosament l'educació, malgrat que en molts moments això suposi anar contracorrent respecte a la societat en general, cosa que es posa en evidència en els mitjans de comunicació, en la publicitat, en les revistes...

Veiem que:

- Les nenes van vestides com donetes: tipus de calçat, tipus de faldilla, pentinat..., la qual cosa fa que els sigui incòmode jugar a segons quin tipus de joc.
- Els nens van vestits còmodament: botes, pantaló, i això els permet una llibertat més gran de moviments.
- Hi ha un percentatge molt més alt d'anorèxia entre les noies que entre els nois.
- Les respostes maternes davant d'un estrip o pel fet d'arribar brut a casa són encara més favorables als nens que a les nenes. En el cas dels nens com a mostra de vitalitat i en el cas de les nenes de barroeria.
- Davant l'elecció d'una pràctica esportiva hi pesa, força, el tòpic social, ja que es busca un esport fi per a les nenes i un de força i corpulència per als nois. El suport de les federacions a l'esport masculí és molt més alt que al femení, fins i tot a la pròpia universitat.
- Davant l'elecció de jocs i joguines, els pares i la publicitat marquen diferències significatives entre els dos sexes tot mantenint l'estereotip o el prototipus del que s'espera de la noia.

Cal, doncs, que hi hagi una anàlisi en profunditat del que comporta una educació en el marc de la coeducació, on no es busqui que la noia hagi d'adoptar uns patrons masculins: decisió versus submissió, activitat versus passivitat, iniciativa versus treball, fortalesa versus feblesa, duresa versus sensibilitat; ni que s'atorgui al noi uns patrons que, en molts moments, li poden fer perdre allò que d'humà té una persona, per posar-se una carcassa que el faci sentir com s'espera d'ell no com a persona sinó pel gènere al qual pertany.

Creiem que, en el moment actual, en què la població està escolaritzada de forma obligatòria fins als 16-17 anys, és un repte molt important pel pes que té aquesta etapa i perquè en abandonar l'escola els alumnes, en part, passen al món del treball i han de tenir una formació com a persones i uns valors que, si no els els dona l'escola difícilment els podran adquirir, ja que, a fora, es trobaran més aviat amb uns criteris poc adequats i no amb uns valors que els facin més madurs i solidaris.

Bibliografia

- AA.DD. (1996). *Análisis de recursos educativos desde la perspectiva no sexista*. Barcelona: Laertes.
- COMELLAS, M.J. (1984). «Què entenem per coeducar». *Reflexions sobre la Coeducació*, p. 118-124. Universitat Autònoma de Barcelona.
- MASCHINO, M. (1985). *Voulez-vous vraiment des enfants idiots?* París: Hachette.
- (1995). *L'école, usine à chômeurs*. París: Pluriel.
- PODALL, M. (1995). «La autoestima en la primera infancia». AA.DD. *La salud en la guardería y en la escuela*. Barcelona: Laertes.